

КЛАСИФІКАЦІЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ У ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Ковальчук С.О.,
к.ю.н., доцент

Прикарпатського юридичного інституту
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена дослідженню класифікації речових доказів як категорії кримінального процесуального права. Аналізуються класифікаційні критерії, за якими в теорії кримінального процесу прийнято здійснювати структурну систематизацію речових доказів. На основі результатів аналізу теоретичних концепцій вказується на обґрунтованість застосування для класифікації речових доказів лише окремих критеріїв, визначається їх коло та виділяються види речових доказів за кожним із цих критеріїв.

Ключові слова: речові докази, класифікація речових доказів, критерії класифікації речових доказів, види речових доказів.

Ковальчук С.О. / КЛАССИФИКАЦИЯ ВЕЩЕСТВЕННЫХ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В ТЕОРИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

Статья посвящена исследованию классификации вещественных доказательств как категории уголовного процессуального права. Анализируются классификационные критерии, по которым в теории уголовного процесса принято осуществлять структурную систематизацию вещественных доказательств. На основе результатов анализа теоретических концепций указывается на обоснованность применения для классификации вещественных доказательств только отдельных критериев, определяется их круг и выделяются виды вещественных доказательств по каждому из этих критериев.

Ключевые слова: вещественные доказательства, классификация вещественных доказательств, критерии классификации вещественных доказательств, виды вещественных доказательств.

Kovalchuk S.O. / THE CLASSIFICATION OF MATERIAL PROOFS IN THE THEORY OF CRIMINAL PROCEEDINGS / National University «Odessa Law Academy», Ukraine

The article is dedicated to the consideration of the classification of material proofs as a category of criminal procedural law.

Feasibility of classification the classification of material proofs considering as general criteria, inherent typology of evidence, and specific criteria, inherent separation of material proofs, is justified. Classification criteria, according to which in the theory of criminal proceedings adopted to implement structural systematization of material proofs analyzed.

Based on the results of the analysis of theoretical concepts indicated the validity of the application for the classification of material proofs only certain criteria, defined their range and allocated types of material proofs for each of these criteria.

In procedural aspect reasonable classification of material proofs on the following criteria: 1) depending to reference to the subject of prosecution: incriminating and exculpatory; 2) depending to ratio of sources of information about the proved fact to this fact: primary and derivative; 3) depending to reference to the circumstances, which be proved in criminal proceedings: direct and indirect; 4) depending to procedural stage of the proceedings, in which they are collected and used: pre-trial and court; 5) depending to connection with the event of a criminal offense: material proofs – traces of a criminal offense and material proofs, which is not a criminal offense footsteps; 6) depending to opportunity of procedural individualization: the objects fixed forms, that have individually defined characteristics and properties, acquired in connection with the event of a criminal offense; the objects fixed forms, that do not have specified characteristics and properties; material objects, that do not have a fixed forms and have not given characteristics and properties; documents-material proofs; 7) depending to the subject of the collection: the material proofs of the prosecution and the material proofs of defense.

Key words: material proofs, classification of material proofs, classification criteria of material proofs, types of material proofs.

Вступ. Класифікація речових доказів як істотний аспект системного підходу до їх дослідження відіграє вагомую роль у теорії кримінального процесу і практиці кримінального процесуального доказування. У теоретичному аспекті значення класифікації речових доказів полягає в тому, що вона дозволяє поглибити процес пізнання даної правової категорії та розробити практичні рекомендації щодо роботи з окремими видами речових доказів під час кримінального провадження. У практичному аспекті її застосування дозволяє здійснювати збирання, дослідження, перевірку, оцінку і використовувати речові докази в кримінальному процесуальному доказуванні з урахуванням особливостей кожного з їх видів.

Багатогранність поняття «речові докази» та їх роль у кримінальному процесуальному доказуванні зумовили підвищений інтерес вчених до класифікації речових доказів. Зокрема, дослідженню критеріїв класифікації та видів речових доказів, які виділяються за кожним із них, присвячені наукові праці А.Р. Белкіна, М.М. Видрі, В.П. Гмирка, М.М. Єгорова, І.А. Зінченка, Є.Г. Коваленка, О.В. Левченка, Д.А. Лопаткіна, А.О. Ляша, Т.Ф. Одіночкіної, М.А. Погорельського, О.О. Рясова, М.О. Селіванова, Д.Б. Сергєєвої, С.В. Слінька, С.М. Стахівського, В.М. Тертишника, Ю.В. Худякової, М.Є. Шумила та інших науковців. Водночас вченими застосовуються різні класифікаційні критерії, що зумовлює необхідність визначення їх наукової обґрунтованості.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних концепцій, присвячених окресленню критеріїв класифікації речових доказів як кримінальної процесуальної категорії, визначенні їх обґрунтованості та виділенні видів речових доказів, які охоплюються кожним із класифікаційних критеріїв.

Виклад основного матеріалу. У теорії кримінального процесу класифікація речових доказів ґрунтується на типології доказів, у межах якої загальноприйнятим є їх поділ за трьома основними критеріями (за відношенням до предмета обвинувачення; за відношенням джерела відомостей про доказуваний факт до самого цього факту; за відношенням до обставин, які підлягають доказуванню), що проводиться вченими з несуттєвим коригуванням назв класифікаційних критеріїв і видів доказів, які виділяються за кожним із них [1, с. 32–37; 2, с. 39–40; 3, с. 182–184; 4, с. 140–141; 5, с. 154; 6, с. 257–258]. У повному обсязі зазначені критерії підлягають застосуванню до класифікації речових доказів, оскільки з метою поглибленого теоретичного дослідження та врахування у правозастосовній практиці дозволяють встановити відмінності між видами речових доказів, які виділяються за кожним із критеріїв: обвинувальними і виправдувальними, первинними і похідними, прямими і побічними. У зв'язку з цим більшістю вчених наведені критерії покладаються в основу здійснюваної ними класифікації речових доказів [7, с. 87–88; 8, с.

30–33; 9, с. 44–47; 10, с. 24–27], хоча окремі вчені взагалі відкидають критерій класифікації доказів за відношенням до предмета обвинувачення, класифікуючи речові докази лише за відношенням джерела відомостей про доказуваний факт до самого цього факту та за відношенням до обставин, які підлягають доказуванню [11, с. 39–49; 12, с. 60], або пропонують замінити його на критерій залежності від суб'єкта подання, виділяючи за ним докази сторони обвинувачення та докази сторони захисту [13, с. 113]. Крім того, до типології речових доказів підлягає застосуванню пропонована в теорії кримінального процесу класифікація доказів за критерієм залежності від етапу процесуального провадження, на якому вони зібрані й використовуються [14, с. 40–43; 15, с. 19; 16, с. 340; 17, с. 6–7], що дозволяє з урахуванням норм кримінального процесуального закону визначити особливості формування досудових і судових доказів та їх використання в доказуванні в ході досудового розслідування і судового провадження.

Як обгрунтовано вказує І. Кертес, «класифікація речових доказів, яка ґрунтується на загальній класифікації доказів, не дає відповіді на питання, що виникають у теорії речових доказів. Тому виникає необхідність в їх специфічній класифікації» [11, с. 38]. Погоджуючись із такою позицією, необхідно відзначити, що класифікація речових доказів лише за вказаними критеріями не дозволяє врахувати специфіку, притаманну їх збиранню, дослідженню, перевірці, оцінці та використанню в кримінальному процесуальному доказуванні, у зв'язку з чим у теорії кримінального процесу речові докази піддаються самостійній класифікації.

Класифікуючи речові докази, вчені по-різному підходять до визначення класифікаційних критеріїв, на підставі яких здійснюється їх структурна систематизація, виділяючи у своїх працях від одного до одинадцяти таких критеріїв [7, с. 67–68; 8, с. 20–33; 9, с. 44–51; 10, с. 23–27; 11, с. 38–49; 12, с. 56–62; 18, с. 11; 19; 20, с. 153–155; 21; 22; 23, с. 55; 24, с. 56]. Зокрема, в якості самостійних критеріїв класифікації речових доказів вченими виділяються: 1) зв'язок речових доказів з подією злочину (належність об'єктів до розслідуваної події) [8, с. 20–21; 9, с. 50; 10, с. 23–24; 11, с. 38; 12, с. 56; 18, с. 11; 21]; 2) характер зв'язків між речовими доказами і подією злочину [12, с. 58]; 3) матеріальне втілення речових доказів [7, с. 67]; 4) можливості їх процесуальної індивідуалізації [22]; 5) процесуальний стан речових доказів [21]; 6) джерело їх виникнення та матеріальний стан [19]; 7) їх кількісні характеристики [7, с. 68]; 8) мета використання речових доказів (їх функціональне призначення) [9, с. 46; 10, с. 24–25]; 9) їх значення для встановлення складу злочину [24, с. 56]; 10) метод використання речових доказів з метою встановлення тих або інших елементів складу злочину [9, с. 49; 10, с. 25]; 11) відношення речових доказів до етапів злочинної діяльності [9, с. 49–50; 24, с. 56]; 12) види експертиз, об'єктами яких виступають речові докази [9, с. 49; 10, с. 26–27]; 13) придатність для вирішення того або іншого рівня експертних завдань [12, с. 57–58]; 14) спосіб одержання речових доказів і введення їх у кримінальний процес [9, с. 50–51]; 15) характер доказових властивостей [23, с. 55]; 16) належність речових доказів до живої або неживої природи [12, с. 62].

Аналізуючи наведені критерії класифікації речових доказів, потрібно відзначити, що найбільш поширеною в теорії кримінального процесу виступає класифікація речових доказів за їх зв'язком з подією злочину (належністю об'єктів до розслідуваної події), за яким вчені виділяють види речових доказів, що відповідають нормативно закріпленому їх переліку [8, с. 20–21; 10, с. 23–24; 11, с. 38; 12, с. 56; 18, с. 11; 21], або наводять їх поділ на два види: спрямовані на перевірку наявних відомостей і спрямовані на одержання нових відомостей [9, с. 50]. Класифікація речових доказів за критерієм їх зв'язку з подією злочину є цілком виправданою як з теоретичної, так і з практичної

точки зору. Проте виділення у процесі класифікації видів речових доказів, які відповідають нормативно закріпленому їх переліку, є необгрунтованим, оскільки не відповідає меті її здійснення. Повною мірою це стосується і виділення за цим критерієм речових доказів, спрямованих на перевірку наявних відомостей, і речових доказів, спрямованих на одержання нових відомостей, оскільки наведені види не характеризуються жодними специфічними особливостями, що позбавляє їх виділення як теоретичного, так і практичного значення. У зв'язку з цим більш обгрунтованою є позиція вчених, які, класифікуючи речові докази за критерієм зв'язку з подією злочину, не обмежуються наведенням нормативно закріпленого їх переліку, а здійснюють їх систематизацію за двома видами: 1) речові докази – сліди злочину; 2) речові докази, які не є слідами злочину (інші речові джерела доказової інформації, або «матеріальні докази») [20, с. 154–155; 22].

Окремі з пропонованих у теорії кримінального процесу критерії класифікації є подібними за видами речових доказів, які виділяються за кожним з них, до типології за критерієм зв'язку з подією злочину. Так, за критерієм матеріального втілення виділяють два види речових доказів: 1) предмети (частини предметів, їх комплекси); 2) речовини (залишки речовини) [7, с. 67]. За джерелом виникнення та матеріальним станом прийнято виділяти чотири види речових доказів: 1) предмети; 2) речовини (сипучі, рідкі, газоподібні та мазеподібні); 3) мікрооб'єкти; 4) біологічні об'єкти [19]. За кількісними характеристиками виділяють два види речових доказів: 1) макрооб'єкти; 2) мікрооб'єкти [7, с. 68]. Водночас класифікація за вказаними критеріями не дозволяє охопити всі види речових доказів, зокрема врахувати особливості матеріальних об'єктів, які свідчать про існування негативних обставин.

Наближеним за назвою до критерію зв'язку з подією злочину, але відмінним за видами речових доказів, які виділяються, виступає критерій їх поділу за характером зв'язків між ними і подією злочину, за яким пропонується виділяти п'ять видів речових доказів: 1) речові докази, які мають генетичний зв'язок із подією злочину; 2) речові докази, які мають з нею функціональний зв'язок; 3) речові докази, які перебувають з подією злочину в об'ємному зв'язку; 4) речові докази, які мають субстанційний зв'язок з нею; 5) речові докази, які перебувають із подією злочину у зв'язку перетворення [12, с. 58]. Класифікації речових доказів за вказаним критерієм притаманний криміналістичний характер, а її практичне значення полягає в можливості врахування практичних рекомендацій щодо особливостей оцінки висновків експерта.

Класифікуючи речові докази, частина вчених звертає увагу на зв'язок речових доказів з елементами складу злочину та етапами злочинної діяльності. Так, М.М. Видря за значенням речових доказів для встановлення складу злочину пропонує виділяти два їх види: 1) речові докази, які безпосередньо відносяться до складу злочину; 2) речові докази, які відносяться до різних стадій злочинної діяльності [24, с. 56]. Водночас пропоновані види речових доказів виділяються залежно від конкретних інститутів кримінального права (складу злочину та стадій злочинної діяльності), що не дозволяє охопити їх єдиним класифікаційним критерієм. У зв'язку з цим більш обгрунтованою є позиція вчених, які використовують зв'язок речових доказів з елементами складу злочину та їх відношення до стадій злочинної діяльності в якості самостійних класифікаційних критеріїв. Зокрема, Д.А. Лопаткін і Н.А. Селіванов пропонують класифікувати речові докази за метою використання (функціональним призначенням) на чотири види: 1) речові докази, які допомагають у встановленні об'єкта злочину; 2) речові докази, які допомагають у встановленні його об'єктивної сторони; 3) речові докази, які допомагають у встановленні суб'єкта злочину; 4) речові докази, які допомагають у встановленні його

суб'єктивної сторони [9, с. 46; 10, с. 24–25]. М.М. Видря та Д.А. Лопаткін класифікують речові докази за відношенням до етапів злочинної діяльності на три види: 1) речові докази, які передували вчиненню злочину; 2) речові докази, які безпосередньо супроводжували злочинні дії; 3) речові докази, які виникли після події злочину [9, с. 49–50; 24, с. 56]. Класифікації речових доказів за вказаними критеріями притаманний кримінально-правовий характер, а її практичне значення полягає у можливості визначення шляхів використання речових доказів для встановлення як обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні (у разі їх класифікації за метою використання), так і особливостей розвитку злочинної діяльності та відображення її етапів у речових доказах (у разі їх класифікації за відношенням до етапів злочинної діяльності).

Здійснюючи класифікацію речових доказів, окремі вчені в якості класифікаційного критерію використовують їх ознаки і властивості, по-різному підходячи як до визначення назви цього критерію, так і до врахування ознак та властивостей речових доказів при визначенні їх видів. Так, Т.Ф. Одіночкіна за характером доказових властивостей поділяє речові докази на два види: 1) предмети, які використовуються в доказуванні за ознаками зовнішньої будови; 2) об'єкти, роль яких у доказуванні визначається, перш за все, внутрішніми властивостями [23, с. 55]. Водночас при здійсненні класифікації за цим критерієм потрібно враховувати, що «значна частина речових доказів володіє доказовими ознаками і тієї, й іншої властивості» [20, с. 154], у зв'язку з чим їх чітко розмежування на вказані види неможливе.

Більш повно ознаки і властивості речових доказів враховують С.В. Слінько та В.М. Тертишник, які за можливостями процесуальної індивідуалізації пропонують виділяти три види речових доказів: 1) предмети, які володіють індивідуально-визначеними ознаками або неповторюваною та відносно стійкою сукупністю доступних сприйняттю ознак чи які отримали такі властивості в результаті злочинної діяльності; 2) предмети, які мають просторово-фіксовану форму, але не володіють індивідуально-визначеними ознаками («особливими прикметами») або доступною сприйняттю неповторюваною сукупністю таких ознак; 3) речові утворення (об'єкти), які не володіють стійкою формою та «особливими прикметами» (в'язкі, рідкі, сипучі речовини) [22]. Виділення за критерієм можливостей процесуальної індивідуалізації наведених видів речових доказів є цілком обґрунтованим, оскільки дозволяє охопити всі види матеріальних об'єктів з урахуванням їх ознак і властивостей, що має як теоретичне, так і практичне значення. Водночас класифікація речових доказів за наведеним критерієм стосується лише предметів і не охоплює документи, які можуть бути визнані речовими доказами за наявності в них ознак останніх.

Взаємопов'язаною з класифікацією речових доказів за можливостями процесуальної індивідуалізації виступає їх типологія за зв'язком із вирішенням експертних завдань. Так, класифікуючи речові докази за методом їх використання з метою встановлення тих або інших елементів складу злочину, Д.А. Лопаткін і Н.А. Селіванов поділяють їх на два види: 1) речові докази, які використовуються з метою встановлення індивідуальної totoжності; 2) речові докази, які використовуються з метою встановлення групової належності [9, с. 49; 10, с. 25]. Водночас наведений класифікаційний критерій сформульований недостатньо коректно, оскільки виділення відповідно до нього видів речових доказів відбувається не за методом їх використання, а за можливістю вирішення за допомогою речових доказів тих або інших експертних завдань без урахування при цьому можливості вирішення за допомогою експертних ситуаційних експертних завдань. У зв'язку з цим більш обґрунтованою є запропонована Ю.В. Худяковою класифікація речових доказів за їх придатністю для вирішення

того або іншого рівня експертних завдань на два види: 1) речові докази, які використовуються для вирішення ідентифікаційних завдань; 2) речові докази, які використовуються для вирішення неідентифікаційних завдань: а) для вирішення питання класифікаційного або діагностичного характеру (про групову належність); б) для вирішення питань, пов'язаних із ситуаційними завданнями [12, с. 57–58]. При цьому такому поділу речових доказів притаманний криміналістичний характер, а її практичне значення, як і класифікації за критерієм характеру зв'язків між речовими доказами і подією злочину, полягає в можливості врахування практичних рекомендацій щодо особливостей оцінки висновків експерта.

Класифікуючи речові докази, частина вчених звертає увагу на значення речових доказів як об'єктів експертиз. Так, Д.А. Лопаткін і Н.А. Селіванов класифікують речові докази за видами експертиз, об'єктами яких вони виступають, виділяють відкритий (невичерпний) перелік речових доказів, що відповідає видам експертиз, та одночасно вказують, що такий поділ є умовним, оскільки одні й ті самі предмети можуть виступати об'єктом декількох видів експертиз або комплексної експертизи [9, с. 49; 10, с. 26–27], чим заперечують доцільність здійснення класифікації речових доказів за наведеним ними критерієм.

Окремі вчені у процесі класифікації речових доказів виділяють їх види залежно від способу їх отримання та процесуального закріплення. Так, звертаючи увагу на необхідність процесуального закріплення речових доказів, О.О. Рясов за процесуальним станом виділяє два їх види: 1) фактичні речові докази, які володіють їх ознаками; 2) юридичні речові докази, які приєднані до кримінальної справи [21]. Оскільки речі набувають статусу речових доказів з моменту їх приєднання до матеріалів кримінального провадження, виділення за процесуальним станом фактичних речових доказів є недоречним, що свідчить про недоцільність класифікації речових доказів за наведеним критерієм. Пов'язуючи речові докази із суб'єктом їх отримання, Д.А. Лопаткін за способом одержання і введення у кримінальний процес поділяє їх на два види: 1) речові докази, які отримані в процесі провадження слідчих дій компетентними органами; 2) речові докази, які отримані в процесі провадження інших слідчих дій (наприклад, подані компетентним органам підозрюваним, обвинуваченим та іншими особами) [9, с. 50–51]. Проте такий поділ є необґрунтованим, оскільки, по-перше, стосується збирання доказів стороною обвинувачення та не враховує право інших учасників кримінального провадження збирати докази, по-друге, вичерпно не визначає всі способи отримання речових доказів стороною обвинувачення, по-третє, визначає подання речей як слідчу дію, що не відповідає вимогам кримінального процесуального закону. У зв'язку з цим більш доцільно класифікувати речові докази за наведеним вище загальним класифікаційним критерієм доказів залежно від суб'єкта подання [13, с. 113] на два види: 1) речові докази сторони обвинувачення; 2) речові докази сторони захисту. Класифікація речових доказів за наведеним критерієм частково відповідає їх поділу за відношенням до предмета обвинувачення, проте, на відміну від нього, дозволяє врахувати способи отримання речових доказів кожною із сторін кримінального провадження.

Підсумовуючи викладене, потрібно відзначити, що класифікація речових доказів у теорії кримінального процесу здійснюється за доволі широким колом критеріїв, в основі яких лежать різноманітні аспекти: кримінально-правові (зв'язок речових доказів зі складом злочину, з етапами злочинної діяльності), кримінально-процесуальні (їх зв'язок з предметом обвинувачення, з доказуванням фактом, з обставинами, які підлягають доказуванню, з етапом процесуального провадження, з подією злочину, з можливостями процесуальної індивідуалізації речових доказів тощо) та криміналістичні (характер зв'язків речо-

вих доказів з подією злочину, їх ознаки і властивості, кількісні характеристики, придатність для вирішення того або іншого рівня експертних завдань тощо).

У процесуальному аспекті обґрунтованою виступає класифікація речових доказів за такими критеріями: 1) за відношенням до предмета обвинувачення: обвинувальні та виправдувальні; 2) за відношенням джерела відомостей про доказуваний факт до самого цього факту: первинні та похідні; 3) за відношенням до обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні: прямі та побічні; 4) за етапом процесуального провадження, на якому вони зібрані й використовуються: досудові та судові; 5) за зв'язком із подією кримінального правопорушення: речові докази – сліди кримінального правопорушення (предмети та їх частини; сліди-відображення на матеріальних об'єктах; речовини та їх залишки; документи-речові докази) і речові докази, які не є слідами кримінального правопорушення (матеріальні об'єкти, які свідчать про існування негативних обставин; гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом); 6) за можливостями процесуальної індивідуалізації: предмети фіксованої форми, які володіють індивідуально-визначеними ознаками і властивостями, набутими у зв'язку з подією кримінального правопорушення; предмети фіксованої форми, які не володіють вказаними ознаками і властивостями; матеріальні об'єкти, які не мають фіксованої форми і не володіють наведеними ознаками і властивостями; документи – речові докази; 7) за суб'єктом збирання: речові

докази сторони обвинувачення та речові докази сторони захисту.

Застосування вказаних класифікаційних критеріїв є цілком обґрунтованим, оскільки дозволяє більш глибоко дослідити окремі види речових доказів, які виділяються за кожним із них, і розробити практичні рекомендації щодо їх використання в кримінально-процесуальному доказуванні. Як обґрунтовано вказує І. Кертес, «класифікації, проведені на різній основі, дають можливість вивчити одні й ті самі речові докази під різними кутами зору і зарахувати їх до будь-якої з класифікаційних систем» [7, с. 39]. Класифікація речових доказів за іншими, крім виділених, критеріями вбачається недоцільною, оскільки вони: 1) не дозволяють охопити всі види речових доказів – за матеріальним втіленням, за джерелом виникнення та матеріальним станом; 2) носять суто криміналістичний характер (за характером зв'язків між речовими доказами і подією злочину) або кримінально-правовий характер (за метою використання, за відношенням до етапів злочинної діяльності); 3) не відповідають логічним правилам класифікації (вимогам її науковості), відповідно до яких обсяг членів класифікації повинен дорівнювати обсягу класифікованого класу [12, с. 55], а члени класифікації повинні взаємно виключати один одного [9, с. 48; 10, с. 23; 12, с. 55] – за видами експертиз, об'єктами яких вони виступають, за їх кількісними характеристиками, за характером доказових властивостей; 4) виступають науково необґрунтованими – за процесуальним станом речових доказів, за їх належністю до живої або неживої природи.

ЛІТЕРАТУРА

- Белкин А.Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве / А.Р. Белкин. – М.: Норма, 2007. – 528 с.
- Коваленко Е.Г. Теория доказів у кримінальному процесі України: підручник / Е.Г. Коваленко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 632 с.
- Кримінальний процес: Підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; [за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило]. – Х.: Право, 2013. – 824 с.
- Михеєнко М.М. Кримінальний процес України: Підручник / М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – 2-ге видання, перероблене і доповнене. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
- Стахівський С.М. Кримінально-процесуальні засоби доказування: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Сергій Миколайович Стахівський. – К., 2005. – 396 с.
- Теория доказательств в советском уголовном процессе / Р.С. Белкин, А.И. Винберг, В.Я. Дорохов, Л.М. Карнеева и др.; [Ред. кол.: Н.В. Жогин (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., исправ. и доп. – М.: Юридическая литература, 1973. – 736 с.
- Егоров Н.Н. Теоретические и прикладные проблемы учения о вещественных доказательствах: Дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Николай Николаевич Егоров. – Иркутск, 2005. – 376 с.
- Зинченко И.А. Вещественные доказательства при расследовании преступлений (уголовно-процессуальный аспект): Учебное пособие / И.А. Зинченко. – Ташкент: Ташкентская высшая школа МВД СССР, 1991. – 67 с.
- Лопаткин Д.А. Вещественные доказательства (процессуальные и криминалистические аспекты): Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Дмитрий Андреевич Лопаткин. – Краснодар 2003. – 193 с.
- Селиванов Н.А. Вещественные доказательства / Н.А. Селиванов. – М.: Юридическая литература, 1971. – 200 с.
- Кертэс И. Основы теории вещественных доказательств / И. Кертэс. – М.: Издательство ВНИИ МВД СССР, 1973. – 104 с.
- Худякова Ю.В. Вещественные доказательства в уголовном процессе: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Юлия Владимировна Худякова. – Челябинск, 2006. – 234 с.
- Левченко О.В. Класифікація доказальства в уголовном процессе / О.В. Левченко // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2013. – № 3 (152). – С. 111-114.
- Гмирко В.П. Кримінально-процесуальні докази: поняття, структура, характеристика, класифікація: конспект проблемної лекції / В.П. Гмирко. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2002. – 63 с.
- Погорецький М.А. Актуальні питання теорії доказів / М.А. Погорецький // Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка): Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ, 6-7 грудня 2012 р.). – Х.: Видавець Строков Д. В., 2013. – С. 15-22.
- Сергеева Д.Б. Що до співвідношення понять «судові докази», «досудові докази» й «процесуальні докази» у кримінальному процесі України / Д.Б. Сергеева // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 26 (65). – 2013. – № 2-2. – С. 337-341.
- Шумило М.Е. Докази досудового і судового провадження: проблема функцій та співвідношення / М.Е. Шумило // Юридичний вісник України. – 2013. – № 40 (5-11 жовтня). – С. 6-7.
- Ляш А.А. Вещественные доказательства в досудебных стадиях уголовного процесса: Учебное пособие / А.А. Ляш. – К.: НИИРИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1991. – 80 с.
- Рясов А.А. Понятие и виды вещественных доказательств / А.А. Рясов [Электронный ресурс]. – Режим доступа к документу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=99609>
- Тертышник В.М. Уголовный процесс: Учебное пособие / В.М. Тертышник. – 2-е изд., пер. и доп. – Х.: Арсис, 1999. – 528 с.
- Рясов А.А. Проблемы собирания вещественных доказательств в досудебных стадиях российского уголовного процесса: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Александр Алексеевич Рясов. – Волгоград, 2008. – 19 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа к документу: <http://lawtheses.com/problems-sobiraniya-veschestvennyh-dokazatelstv-v-dosudebnyh-stadiyah-rossiyskogo-ugolovnogo-protsessa>
- Тертышник В.М. Теория доказательств: Учебное издание / В.М. Тертышник, С.В. Слинко. – Х.: Арсис, 1998. – 256 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа к документу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z382.html
- Одиночкина Т.Ф. Криміналістическа експертиза вещественных доказательств методами анатомо-адсорбционного спектрального анализа: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Т.Ф. Одиночкина. – М., 1974. – 184 с.
- Выдря М.М. Вещественные доказательства в советском уголовном процессе / М.М. Выдря. – М.: Госюриздат, 1955. – 118 с.